

ελευθερη



κυθρεα



ΕΚΦΡΑΣΤΙΚΟ ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΣΩΜ. ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΘΡΕΑ

ΧΡΟΝΙΑ 18η

ΓΕΝΑΡΗΣ - ΑΠΡΙΛΗΣ 1995

Αρ. ΤΕΥΧΟΥΣ 52



*Η εκκλησία της Αγίας Άννας στη Συρκανιά της Κυθρέας.
Βουδή αλειτούργητη, συλημένη από τους κατακτητές
καρτερεί τους ενοριάτες Κυθρεώτες*

Στην αποθήκη των Λατσιών αναγεννήθηκε η Τράπεζα Κύπρου.



Βρισκόμαστε μπροστά σε μια Τράπεζα εκατό ετών...που μόλις γεννήθηκε! Μπροστά στο πρώτο της νι κατάστημα. Ένα κατάστημα, που σχεδιάστηκε, στήθηκε και λειτούργησε δοκιμαστικά...σε μια αποθήκη. Δεν είναι εντυπωσιακό;

Η νέα Τράπεζα Κύπρου είναι έτοιμη να σας εξυπηρετήσει με όλα τα υπερσύγχρονα τεχνολογικά της μέσα και πάν απ'όλα, με το ζεστό, φιλικό και γεμάτο ειλικρίνεια, χαμόγελο των 3,000 υπαλλήλων της.

Το πρώτο νέο κατάστημα βρίσκεται στην οδό Αρμενίας αρ.1. Στη συνέχεια θα ακολουθήσουν όλα τα άλλα.

Από δω και πέρα το μόνο που θα προδίδει την ηλικία της Τράπεζας Κύπρου θα είναι η πείρα της.

Τράπεζα Κύπρου

ΕΚΑΤΟ ΧΡΟΝΙΑ ΜΠΡΟΣ

ελεύθερη κυθρέα

ΤΕΤΡΑΜΗΝΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΘΡΕΑ

Ετήσια συνδρομή: £3.00 σεντ. Τιμή τεύχους £1.50 σεντ

Δια το εξωτερικό: £6.00 σεντ

ΧΡΟΝΙΑ 18η

ΓΕΝΑΡΗΣ-ΑΠΡΙΛΗΣ 1995

Αρ. ΤΕΥΧΟΥΣ 52

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΠΕΤΣΑΣ- ΚΛΕΙΤΟΣ ΣΥΜΕΩΝΙΔΗΣ - ΚΩΣΤΑΣ ΖΑΜΠΑΚΙΔΗΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤ. ΠΕΤΑΣΗΣ - ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΠΑΒΑΡΝΑΒΑΣ - ΠΕΤΡΟΣ ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ
ΕΠΙΤΙΜΟΣ ΠΡΟΕΔΡΟΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ: ΤΟΜΠΑΖΗ 46, ΛΥΚΑΒΗΤΟΣ-ΛΕΥΚΩΣΙΑ-ΤΗΛ. 472000

Εκτύπωση: Offset: Τυπογραφεία «ΚΩΝΟΣ» Τηλ. 465910, Τ.Κ. 287

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

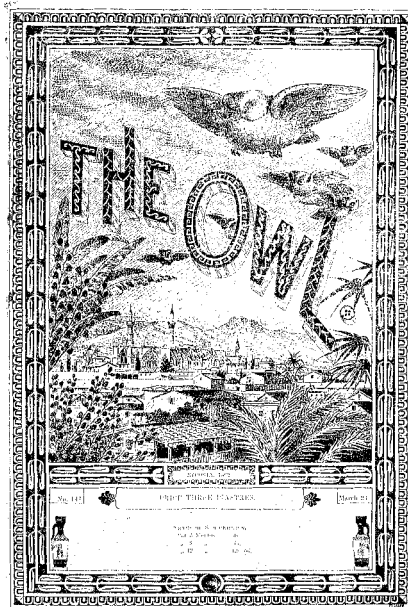
Σελ.

Γ. ΟΡΦΑΝΙΔΟΥ:	Ετσι έζησα με τους Τουρκοκυπρίους.....	3-16
Α. ΠΑΝΑΓΙΔΗ:	Ποίημα-Πίνω κρασί να ζαλιστώ.....	16
ΣΤ.Κ. ΓΙΑΝΝΟΥ:	Ποίημα-Από τη Μικρασιατική καταστροφή.....	17
ΑΡΧ. ΧΑΡ. ΕΓΚΛΕΙΣΤΙΩΤΗ:	Η Παναγίαη σκέπη του Γένους.....	18-19
Α.Μ.ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗ:	Ευρώπη και Τουρκία.....	20-22
Γ.ΚΟΚΗ:	Ποίημα-Το δάκρυ της Ρήγαινας.....	22
ΧΡ. ΣΑΒΒΙΔΗ:	Η Εθνική επέτειος 1ης Απριλίου.....	23-24
ΧΡ. ΠΕΤΣΑ:	Μύλος Καράμεμε της.....	25-29
Α. ΠΑΝΑΓΙΔΗ:	Ποίημα-Κρασί.....	29
Π. ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ:	Διήγημα-Θησείο.....	30-37
Τ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ:	Ποίημα-Ροδοδάφνη.....	37
Κ. Ζ. ΓΙΑΝΝΟΥ:	Αποικιακή Ανταγροτική Πολιτική.....	38-42
Σ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ:	Ποίημα-Τώρα με την άνοιξη έφθασε του γυρισμού το καράβι.....	42
Κ. Ζ. ΓΙΑΝΝΟΥ:	Κωνσταντίνος Μηλιδης-Μέγας ευεργέτης της Κυθρέας.....	43-45
Α. ΠΑΝΑΓΙΔΗ:	Ποίημα-Ρίχνει ο χάρος ντουφεκιά.....	45
ΕΠΙΜΕΛ. ΣΤ. ΓΙΑΝΝΟΥ:	Γνωμικά σχετικά με το δάσκαλο, σχολείο, παιδεία, αγωγή, προσευχή δασκάλου.....	46-47
ΣΤ. ΓΙΑΝΝΟΥ:	Κύπρος.....	47
ΣΕΒΚΟΥΛ ΟΥΛΟΥΤΑΓΚ:	Γιατί φεύγουν οι Τουρκοκύπριοι.....	48-52
Τ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ:	Ποίημα-Προσμονή.....	52
Π. ΒΑΣΙΛΑ:	Στρατιώ της του Χριστού η Ιερά Μονή Κενδέα στα Κοκκινοχώρια.....	53-54
Α.Ο. ΕΥΡΥΒΙΑΔΗ:	Το μοναστήρι της Παναγίας του Μαχαιρά.....	55-58
Τ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ:	Ποίημα-Βάστα καρδιά μου.....	59
Α. ΤΗΛΛΥΡΙΔΗ:	Ιερόνυμος Μυριανθεύς.....	60-63
Α. ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ:	Ο Κεφαλόβρυσος διοργανώνει τουρνουά μπάσκετ (Μνήμη Κυθρέας).....	64-65
Α. ΠΑΝΑΓΙΔΗ:	Ποίημα-Δόσε κρασί στην κοπελιά.....	65
Ι. ΖΟΡΖΗΣ:	Η λευτεριά υπέρτατο αγαθό για τους Έλληνες.....	66-67
Γ.ΚΟΚΗ:	Ποίημα-Στους Τρεις Ιεράρχες.....	67
Π. ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ:	Κείνο το ματωμένο Ιούλη.....	68-71
Ε. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ:	Ποίημα-Μέρα μνήμης Μόρφου.....	72
ΑΥΤΟΙ ΠΟΥ ΦΕΥΓΟΥΝ:	1. Μυροφόρα Κανικλίδου, 2. Ανδριανού Αντώνη Μακρή, 3. Σάββας Στυλιανού, 4. Ειρήνη Κολιού	
ΧΡ. ΠΕΤΣΑ	Βιογραφικά σημειώματα, φωτογραφίες, επικήδειοι.....	73-80
	ΑΝΑΓΚΑΙΑ ΔΙΟΡΘΩΣΗ.....	80

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΧΡΥΣΙΔΑΣ



Μαθητές και μαθήτριες του Δημοτικού Σχολείου Χρυσίδας, κατά το σχολικό έτος 1959-1960, με το δάσκαλό τους, αείμνηστο Σταύρο Κυπραγόρα.



Εξώφυλλο της Αγγλικής Εφημερίδας της Κύπρου «THE OWL» έτους 1892. Στο κέντρο της φωτογραφίας του εξωφύλλου, φαίνονται μουσουλμανικά τζαμιά και μιναρέδες. Η φωτογραφία, αφήνει την εντύπωση, ότι η Κύπρος κατοικείται μόνο από Μουσουλμάνους!! Η προώθηση του Μουσουλμανικού στοιχείου της Κύπρου, ήταν το κύριο μέλημα της Αγγλίας, από την αρχή, μέχρι το τέλος της Αγγλικής κατοχής της Κύπρου.

ε λ ε υ θ ε ρ η κ υ θ ρ ε α

ΧΡΟΝΙΑ 18n ΓΕΝΑΡΗΣ- ΑΠΡΙΛΗΣ 1995 Αρ. ΤΕΥΧΟΥΣ 52

Έτσι έζησα με τους Τουρκοκύπριους - Η συμβίωση Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων στα παλιά χρόνια.*του Γιώργου Ορφανίδη*

(Συνέχεια από το προηγούμενο τεύχος Αριθ. 50-51, σελ. 93-100).

Ένα άλλο τούρκικο χωριό που εργάσθηκα και ακόμη θυμάμαι τα καλά που πέρασα είναι το Μαρκί. Το Μαρκί είναι νότια του χωριού Τσέρι. Πολύ μικρό χωριό. Αυτό το χωριό το αδίκησε πολύ η κυβέρνηση ή αυτός που έκαμε τα σχέδια για την υδροδότησή του. Όσο μικρό κι αν είναι το χωριό 20 σπίτια, 80 ψυχές ή 10 σπίτια 40 ψυχές επιτρέπεται να υδρεύεται από λάκκο που είναι μέσα στο χωριό; Πόσος καιρός θα περάσει για να μολυνθεί; Και το άλλο. Το νερό αντλείτο από το λάκκο με τον ανεμόμυλο. Αν δε φυσούσε ο αέρας δε θα είχε νερό το χωριό. και πού να βρει ένας από αλλού νερό; Δεν εγίνετο ένα παιδί ή μια γυναίκα, όταν απουσίαζαν από το χωριό οι άνδρες, να πιέσει ένα κουμπί, να ξεκινήσει η μηχανή ή η τουρπίνα; Και όμως οι ταλαίπωροι ήσαν ευχαριστημένοι γιατί θα είχαν νερό.

Εγώ όταν εργαζόμουν σ' αυτό το χωριό πήγαινα τις νύκτες στο χωριό μου με τη μοτόρα.

Όταν τελείωσε το μικρό αυτό έργο

και πήραν νερό από το λάκκο του χωριού, που το αντλούσε ο ανεμόμυλος, από τη χαρά τους μου είπαν: «Πες στην οικογένειά σου ότι την Παρασκευή τη νύκτα θα μείνεις στο χωριό μας να διασκεδάσουμε με την ευκαιρία που μας έβαλες το νερό και θα κοιμηθείς σ' ένα σπίτι από τα δικά μας. Πράγματι δεν πήγα στο χωριό μου αφού ειδοποίησα τη μακαρίτισσα τη γυναίκα μου που κι' αυτή φοβόταν αν μου κάμουν τίποτε οι Τούρτζιοι. Μετά που δειπνήσαμε, με τραγούδια και ζορνέδες βαρέθηκα και τους είπα ότι ήθελα να κοιμηθώ.

Θυμάμαι πως με πήραν σε ένα σπίτι με δύο δωμάτια και ηλιακό στη μέση. Με έβαλαν να κοιμηθώ στο ένα δωμάτιο σε μια αρχαία κλίνη με 4 στύλλους με τον αρέτο, σκλουβέρι και πορκερούδι. Εκείνος που μου έκαμε μεγάλη εντύπωση ήταν η καθαριότητα του δωματίου, των σινδονιών και γενικά ότι όλα ήταν τακτοποιημένα και καθαρότατα.

«Όλη τη νύκτα, μέχρι τες αυγινές

ώρες, οι Τούρκοι που με φιλοξένησαν παρελαύναν με τα νταούλια, τους ζορνέδες, και τραγουδώντας στο μοναδικό δρόμο του χωριού για να με ευχαριστήσουν. Την επομένη μέρα ευχαρίστησα τους Τούρκους για την περιποίηση που έτυχα, πήγα στο χωριό μου και βρήκα τη μ. την γυναίκα μου να με περιμένει ανυπόμονα γιατί εφοβάτο μήπως μου κάμουν κακό οι Αγάδες.

Σε ένα άλλο χωριό που δούλεψα και είχε σημαντικές ιστορίες ήταν η Γαληνόπορνη.

Το χωριό αυτό είναι στη νότια πλευρά της χερσονήσου της Καρπασίας. Περνώντας από το χωριό Λεονάρισσο βρίσκεις τη Λιθράγκωμη, Βασίλη, Αη Συμεών, Κορόβια, Γαληνόπορνη και προχωρώντας ενώνεται ο δρόμος που οδηγεί στο Μοναστήρι του Αποστόλου Ανδρέα.

Στο χωριό αυτό η δουλειά που θα έκαμνα ήταν στο Δημοτικό Σχολείο. Είχαμε να δώσουμε νερό από μια πηγή που απείχε 500 μέτρα περίπου. Ήταν καλοκαίρι και θα διέμενα στο Δημοτικό Σχολείο. Μήνας Αύγουστος. Μόλις κατέβασα από το αυτοκίνητο τες αποσκευές μου και τα εργαλεία μου πήγα στο καφενείο να βρω το μουκτάρη για να του πω να με διευκολύνει στην εξεύρεση εργατών. Εκεί στα δύο καφενεία του χωριού, που ήταν το ένα απέναντι από το άλλο, ότι είδα και άκουσα μου έκαμαν μεγάλη έκπληξη. Δεν είδα τίποτε που να φανερώνει ότι είναι ένα μέρος τουρκικό. Ούτε μια ταπέλλα ούτε μία έγγραφη διαφήμιση, ούτε το ντύσιμο των θαμώνων των καφενειών έδειχνε πως ήμουν σε τουρκικό τομέα. Οι συνομιλίες

μεταξύ των ήσαν ελληνικές, τα ονόματά τους τουρκικά, αλλά μετατρεμμένα στα ελληνικά παραδείγματα. Ο Αλή προφέρετο Αλίκος, ο Μεμέτης προφέρετο Μεμετάκης, ο Χασάν Χασανάκης, ο Οσμάν, Οσμάνης, ο Τουργούτ, Τοργούνης και ούτω καθ' εξής. Ακόμα ανάμεσα σ' αυτό όλο το Τουρκολόι είδα ένα που αγόραζε όρνιθες. (Ορνιθοπούλη). Ήταν από το Καϊμακλί, ονομαζόμενος Κλεάνθης, καθισμένος μόνος ανάμεσά τους, να μιλά και να αστειεύει μαζί τους.

Ο Μουκτάρης, ένας ευγενέστατος άνθρωπος, ευπαρουσίαστος κατήγετο από την Εφτακώμη και όταν μιλήσαμε για τη δουλειά με κάλεσε στο σπίτι του και με φιλοξένησε. Εκείνο που είδα και μου έκαμε μεγάλη εντύπωση ήταν η καθαριότητα του σπιτιού εκείνου. Ήσαν όλα έπιπλα, οικιακά σκεύη καθαρά και τοποθετημένα με τάξη που θαύμασα το συγκύρισμα τους.

Στες δυο πλευρές του σχολείου, που όπως είπα εκεί ήτο η δουλειά μου, υπήρχαν τα θεμέλια δύο παλαιών εκκλησιών η μία ονομάζετο της Αγίας Μαρίας και της άλλης το όνομα το ξέχασα από τότε που μου το είπαν οι εργάτες όταν μιλούσαμε μεταξύ μας. Επίσης όταν μιλούσαμε με τους εργάτες αυτοί μου έκαμαν πολλά παράπονα για τους κατοίκους του Ριζοκάρπασου. Τους επείραζαν σαν χωριό ενώ απεναντίας από τη Γιαλούσα ήσαν ευχαριστημένοι. Πρέπει να πούμε ότι τα τρία χωριά, Γαληνόπορνη, Γιαλούσα, Ριζοκάρπασο σχηματίζουν ένα ισόπλευρο τρίγωνο. Όπως έγραψα πιο πάνω, τότε που εργαζόμουν στη Γαληνόπορνη ήταν μήνας Αύγουστος, και τες 15 του Αυγούστου,

όπως είναι γνωστό για τους μεγάλους στην ηλικία, γίνεται μεγάλη πανήγυρη στο μοναστήρι του Αποστόλου Ανδρέα. Ο δρόμος που περνά δίπλα από αυτό το χωριό είναι ο συντομότερος για το Μοναστήρι, και έτσι πολλοί προσκυνητές, περνούσαν από εκεί για το προσκύνημα. Ακόμη πήγαιναν πολλοί από τους χωριανούς. Τώρα θα γράψω ένα γεγονός που έγινε κοντά μου και στο οποίο έδωσα πολλή σημασία γιατί εκτίμησα ότι ήταν η συνέχεια πολλών χρόνων πριν. Τα μεσημέρια γευματίζαμε στη σκιά του σχολείου. Ένα μεσημέρι εκεί που τρώγαμε ήλθε ένα τουρκάκι με ένα καρπούζι στο χέρι και είπε σ' ένα εργάτη, που ήταν ο πατέρας του, αυτά τα λόγια «Παπά έφερα σου παττίχα».

Τότε ο εργάτης με αυστηρό τόνο στη φωνή του, σχεδόν με θυμό, του απαντά στα Τούρκικα. «Νε σοϊλετίμ ορούμζια πε κιοπεκ» (Γιατί μιλάς ελληνικά ρε σκύλε;»)

Και το παιδί ανταπαντά: «Αφού πατέρα σας ακούουμε που μιλάτε σεις ελληνικά, μιλούμε τζι' εμείς τα παιδικιά σας.» Και ο πατέρας εξακολουθεί. «Ατε κατζ' όραστα.» («Ατε φύγε από εδώ».) Και το παιδί έφυγε. Όταν έφυγε το τουρκάκι ο εργάτης μου είπε τα πιο κάτω:

«Εμείς στέλλουμε τα παιδιά μας στο σχολείο που είναι τούρκικο, αφού είμαστε και μεις Τούρκοι. Ο δάσκαλός μας είναι Τούρκος από την Γαλάτεια (τούρκικο χωριό στο διαμέρισμα της Καρπασίας). Στο σχολείο τους μαθαίνει πιρ-ικκί που είναι αριθμοί στα Τούρκικα και σημαίνουν ένα - δύο και τα παιδιά αντί να πουν πιρ-ικκί

λέγουν, ένα δύο. Δηλαδή με λίγα λόγια ενώ διδάσκονται Τούρκικα από το δάσκαλό τους αυτά απαντούν στα Ελληνικά. Δυσκολεύεται ο δάσκαλος. Ακόμη όταν ήλθε ο Επιθεωρητής και ήλεγξε την πρόοδο των μαθητών, μου λέγει ο εργάτης, «διαπίστωσε καθυστέρηση, επέπληξε το δάσκαλο και του επέστησε την προσοχή. Τον προειδοποίησε ότι στο μέλλον θα πάρει μέτρα εναντίον του, ακόμη και να τον μεταθέσει σε πιο μικρό σχολείο. Ο δάσκαλος μας τότε κάλεσε όλους τους γονείς που έχουν παιδιά που φοιτούν στο σχολείο σε συγκέντρωση και τους εξέθεσε την όλη κατάσταση. Τότε αποφασίσαμε ότι για κάθε λέξη ελληνική που θα λένε τα παιδιά θα πληρώνει ο πατέρας του ανάλογο πρόστιμο. Γι' αυτό έβαλε ο δάσκαλος άγνωστους υπεύθυνους να παρακολουθούν, τα παιδιά. Τώρα θα πληρώσω πρόστιμο γιατί το παιδί μου μίλησε Ελληνικά και δε ξέρω αν ένας από αυτούς που κάθονται και τρώνε εδώ θα πάει στο δάσκαλο για να καταγγείλει το παιδί μου».

Είπα ότι κατοικούσα μέσα στο δημοτικό σχολείο του χωριού, αφού ήταν καλοκαίρι, αλλά αναγκάστηκα να φύγω γιατί δυο νεαροί εργάτες έφευγαν από τη δουλειά κρυφά και πήγαιναν στο παρακείμενο περιβόλι και εκοιμούντο. Όταν τους βρήκα τους έκαμα παρατήρηση για την πράξη τους να αφήνουν τη δουλειά. Δεν τους άρεσε, θύμωσαν, με ύβρισαν και με φοβέρισαν ότι θα με σκοτώσουν. Τότε εγώ έκαμα το παράπονο μου στον «μουκτάρη» κοινοτάρχη και με συμβούλεψε ότι, επειδή ήταν παλιόπαιδα, πρέπει να εγκαταλείψω το χωριό και να πηγαίνω τα βράδια στη Γαλιούσα που απέχει 11 μίλια από τη Γαληνό-

πορνη. Αυτό έκαμα και γω. Ο μουκτάρης τους έδωξε από τη δουλειά και τους είπε εάν συμβεί κάτι εναντίον μου, από μέρους τους, θα τους φυλακίσει και κατόπιν να τους εξορίσει.

Έτσι και γω πήγαινα στη Γιαλούσα, σε σπίτι που είχε ενοικιασμένο άλλος επιστάτης που εργαζόταν εκεί. Πήγαινα μαζί με ένα παιδί πάνω σε μοτοσυκλέτα. Το παιδί αυτό ονομάζεται Νίκος Καΐσης και κατάγεται από την Πόλη Χρυσοχούς. Με τον Μουκτάρη της Γαληνόπορνης είχαμε πολύ καλές σχέσεις και όταν τελείωσα την εργασία έστειλε ευχαριστήριο στο Τμήμα Αναπτύξεως Υδάτων που έγραφε πολύ καλά λόγια για μένα. Κάποτε που τύχαινε και πότιζα το χωράφι μας, που είναι κοντά στο δρόμο Λευκωσίας-Καρπασίας, που οδηγεί στο χωριό του, όταν με συναντούσε, σταματούσε και κουβεντιάζαμε. Ένα άλλο γεγονός από τα πολλά που ανέφερα και θα αναφέρω ακόμη είναι και τούτο.

Όταν ήμουν έφηβος ερχόμουν από τα Βαρώσια στο χωριό με το ποδήλατο. Πήγαινα να πάρω ρούχα του μ. του αδελφού μου Κώστα που εργαζόταν εκεί. Ο δρόμος που διάνυα ήταν περίπου 45 μίλια από το χωριό μου στο Βαρώσι και άλλος τόσος από το Βαρώσι στο χωριό μου. Ξεκίνησα Κυριακή πρωί από το χωριό, πήρα τα ρούχα τα καθαρά του αδελφού μου και πήρα τα ακάθαρτα, και επέστρεφα στο χωριό μέσω Αγίου Σεργίου, Λιμνιών, (Μάραθος, Σανταλάρης - τούρκικα χωριά) και νυκτώθηκα στο δρόμο.

Είχα πάνω στο ποδήλατο μου φανα-

ράκι με φυτίλι που έκαie λάδι και φωτιζόταν λίγο ο δρόμος.

Μα εκεί στα τούρκικα χωριά στέρεψε το λάδι του φαναριού. Θέλοντας και μη κατέβηκα από το ποδήλατο κτύπησα μια πόρτα και βγήκε ένας Τούρκος έξω. Όταν με ρώτησε τί θέλω, του είπα ότι θέλω λάδι για το σκοπό του φωτισμού του δρόμου που μου απόμεινε να διανύσω μέχρι να φτάσω στο χωριό μου. Αυτός μου έδωσε με προθυμία και ακόμη εκαθάρισε ένα μπουκαλάκι της πογιάς υποδημάτων, το γέμισε με λάδι και μου το έδωσε, αν χρειαστώ στο δρόμο να το χρησιμοποιήσω. Τον ευχαρίστησα, τον καληνύχτησα και έφυγα. Αυτό δε δεικνύει συνεργασία, αλληλεγγύη και ανθρωπιά μεταξύ των δύο κοινοτήτων της Κύπρου που ανάφερα; Και θα αναφέρω ακόμη πολλά. Ο Κυπριακός λαός ΕΛ/κύπριοι και Τ/Κύπριοι, ζούσαν αγαπημένοι, ζούσαν φιλικά, υπήρχε η φιλία, η εκτίμηση, η αγάπη μεταξύ τους. Υπήρχαν εξαιρέσεις; Μάλιστα υπήρχαν. Όπως υπήρχαν μεταξύ Ελληνοκυπρίων και μεταξύ Τουρκοκυπρίων.

Μια φορά κατέβαινα από την Καντάρα στην Ταύρου μέσω Γαλάτειας για να πάω στο χωριό μου. Ήταν δύσκολοι καιροί. Κατηγορούσαν τους Γαλατιώτες πως ήταν φονιάδες, αιμοβόροι.

Εγώ έτρεμα από το φόβο μου. Πέρασα, πήγα στον προορισμό μου χωρίς κανένα εμπόδιο.

Άλλη φορά έφευγα από την Μελούσια, τούρκικο χωριό, μέσω Αγια-Κεπήρ, κ' αυτό τούρκικο, πήγα στην Τύμπου και από

εκεί στην Κυθραία. Νόμιζα πως θα εύρισκα Τούρκους κρυμμένους μέσα στα χαντάκια να με πυροβολήσουν. Ήταν ο καιρός των εχθροπραξιών. Πέρασα. Δε συνάντησα κανένα εμπόδιο. Μετά από πολλά χρόνια συνάντησα ένα Αθηναίτη παλιό φίλο (η Αθηαίνου και η Αγιά-Κερπήρ είναι γειτονικά χωριά) του είπα τους φόβους μου και το ρώτησα αν ήσαν δικαιολογημένοι. Αυτός μου απάντησε. Άκουσε. Εκλέφταν μας, εκλέφταμεν τους. Εκλέφταμε μαζί και μεις και εκείνοι εκλέφταν μας μαζί και μεις και κείνοι. Έτυχε να μας μαχαιρώσουν και να τους μαχαιρώσουμε. Έτυχε και το αντίθετο. Κάθε χωριό έχει τη κοπριάν του λέει μια κυπριακή παροιμία. Όμως ο φόβος σου «δεν είναι δικαιολογημένος» μου είπε.

Τώρα θα αναφέρω πως πέρασα στο χωριό Πέργαμος, τούρκικο χωριό που οι κάτοικοι του το ονομάζουν Πέρκαμα. Δεν ξέρω τι εξηγεί το Πέρκαμα. Έτσι το ονομάζουν.

Ήταν τον καιρό της ΕΟΚΑ. Εργαζόμουν στη Λαζανιά, κοντά στο Μοναστήρι του Μαχαιρά. Τελείωσα το έργο και μου είπε ο επιθεωρητής μου να πάω στο Πέργαμος για να κτίσω ένα αντλιοστάσιο σ' ένα περιβόλι. Το περιβόλι τσιφλίκι ανήκε σε ένα Τούρκο τσιφλικά ονομαζόμενο Κόκκινο. Όλη την περιουσία του την χάρισε στην κοινότητα του πριν αποθάνει.

Ο επιθεωρητής μου, μού είπε: «θα πας σ' αυτό το χωριό, είναι τούρκικο, και θα κάμεις αυτό το έργο». Μ' εφοδίασε με σχέδιο.

«Να πάεις στο τούρκικο γεωργικό

σχολείο, να βρεις το Λυκειάρχη να του πεις το σκοπό που πήγες, θα σου βρει σπίτι για διαμονή και αποθήκη για τα εργαλεία σου. Να κατοικήσεις με το προσωπικό σου, όμως εάν καταλάβετε ότι κινδυνεύετε να πάρεις τες αποσκευές σου, τα εργαλεία σου και το προσωπικό σου και να ρθεις στο γραφείο, αφήνοντας τη δουλειά σου ημιτελή».

Πήγα στο χωριό μαζί με το προσωπικό μου και πήγα στο Λύκειο το οποίο όπως είπα πιο πάνω κτίστηκε από την περιουσία του Κόκκινου για να μορφώνονται τα παιδιά τους στο γεωργικό τομέα. Όταν βρήκα το Λυκειάρχη του είπα το σκοπό της επίσκεψής μου του ζήτησα να μου βρει σπίτι για κατοικία όλων μας και αποθήκη. Μου υπέδειξε την κατοικία του Τσιφλικά που μπορούσαν σ' αυτό να κατοικήσουν 50 άτομα.

Μας συνόδευσε στο Τσιφλίκι του Κόκκινου, μας υπέδειξε τη δουλειά που θα κάμαμε και μας είπε ότι παραγωγή έχει το τσιφλίκι να παίρνουμε να τρώμε εκεί. Όμως όταν πηγαίνομε στα χωριά μας να μην παίρνουμε τίποτε από αυτά.

Ήταν μήνας Δεκέμβρης. Το περιβόλι είχε πορτοκάλια όλων των ειδών, μανταρίνια, κρέμφρουτ, λεμόνια, γλυκά, ξυνά και από όλα τα είδη χορταρικών.

Την επομένη ήλθε στη δουλειά χαρούμενος και μας εξέφρασε την χαράν του γιατί καταδεκτήκαμε και κατοικήσαμε στο τούρκικο χωριό και δεν κατοικήσαμε στην Κοντέα, όπως το Μάστρε Αριστοφάνη που είπε, όταν το ρώτησα, «εφ' όσον εργαζε-

σαι στο Πέργαμος γιατί δε κατοίκησες εδώ που είναι η δουλειά σου, και πήγες στην Κοντέα;» Απάντησε. «Ήντα εν να μινίσκω μες τους Τούρκους;».

Ξέχασα να γράψω ότι το Πέργαμος είναι στο δρόμο Λάρνακας, Πύλας, Πέργαμος, Κοντέα, Πραστεϊό, Λευκόνιο και πάει στην Ακανθού. Ο Λυκείαρχης αυτός ενδιαφέρθηκε να μάθει ποιο είναι το χωριό μου και όταν του το είπα χάρηκε γιατί όπως μου είπε είχε δυο φίλους δάσκαλους, χωριανούς μου, που ήταν συμμαθητές του στο Διδασκαλικό Κολλέγιο, το Θεμιστοκλή Κανικλίδη και το Νίκο Μάντη.

Ανάμεσα στους ανειδίκευτους εργάτες μας είχαμε και το χότζα του χωριού.

Ο χότζας αυτός ήταν πολύ σωβινιστής. Όλη την ημέρα μας προπαγάνδιζε τον εθνικισμό του, το Μωαμεθανισμό του και τα συναφή.

Είχαμε όμως και ένα πολύ σοβαρό άνθρωπο ανάμεσα στους Τούρκους εργάτες. Συζητούσε πολύ για τες απόψεις του χότζα με επιχειρήματα. Ο χότζας, θυμούμαι, έλεγε ότι ο Μωαμεθανισμός είναι ανώτερος από τον Χριστιανισμό και δικαιολογούσε την ανωτερότητά του αυτή γιατί εφ' όσον ο Μωαμεθανισμός είναι νεώτερος από το Χριστιανισμό είναι πιο τέλειος. Ο άλλος Τούρκος έλεγε ότι, όπως διδάσκει ο χριστιανισμός την αγάπη και την ειρήνη σε όλο τον κόσμο έτσι και ο Μωαμεθανισμός, αλλά το Κοράνι λέγει ότι εκείνο που συμφέρει στα έθνη του Ισλάμ, εκείνο είναι το δίκαιο αν π.χ. η Τουρκία θέλει να υποτάξει ένα άλλο λαό τότε ο Μωαμεθανισμός

και το κοράνι ευλογεί τα όπλα της Τουρκίας ενώ ο χριστιανισμός ευλογεί τα όπλα των χριστιανών που δέχονται επίθεση και αγωνίζονται να αποτινάξουν το ζυγό της σκλαβιάς. Βέβαια αυτά τα έλεγε στο χότζα στη γλώσσα του και ύστερα τα εξηγούσε σ' εμένα στα ελληνικά.

Κι αυτός ήταν λανθασμένος κατά τη γνώμη μου γιατί οι Γάλλοι, οι Άγγλοι, οι Ισπανοί, οι Γερμανοί, οι Βέλγοι, οι Ολλανδοί και άλλοι δεν είναι Χριστιανοί; Γιατί πολέμησαν και υπέταξαν άλλα Έθνη; Σήμερα που οι Τούρκοι κατέχουν τη μισή Κύπρο δεν είναι με τη βοήθεια και τη συγκατάθεση, την ενίσχυση των Αγγλο-Αμερικανών Χριστιανών; Πήγε ο Πάπας τους να τους εμποδίσει;

Τότε, διεξήγετο ο αγώνας της ΕΟΚΑ και ειπώθηκε ότι οι Μαραθοβουνιώτες σκότωσαν ένα Τούρκο βοσκό από το Τζιάος στο δρόμο Μαραθόβουνου-Βιτσάδας και το γεγονός αυτό σχολιάστηκε στη δουλειά από το χότζα που ξεστόμισε αυτά τα λόγια. «Εύκολο πράγμα να πάρουμε το γαίμα μας πίσω. Την ώρα που περνούν οι Μαραθοβουνιώτες που δαμαί να κατεβάσουμε δκυο που τα αυτοκίνητα και να τους σκοτώσουμε κι εμείς για να πάμε ίσια-ίσια».

Εννοείται ότι τότες πήγαιναν με αυτοκίνητα πολλοί εργάτες από διάφορα χωριά στη Δεκέλεια και εργάζονταν. Τότε, ο πάντοτε αντίθετός του Τούρκος, απαντά στο χότζα με αυστηρό τόνο: Εν αντρέπεται χότζια Εφέντη; χότζιας άνθρωπος και μιλάς έτσι; Όταν κάμουμε έτσι, πώς θα ζήσουμε μαζί; Καθημερινά όλος αυτός ο κόσμος μας αφήνει μπόλικά χρήματα περνώ-

ντας. Αγοράζει τες πατάτες μας, τα σέλ-
λενα μας και οτιδήποτε παράγουμε. Πώς
θα πωλούμε τις πατάτες μας στις Συνερ-
γατικές, το βαβμάκι μας, άλλα χωριά τα χα-
ρούπια τους, το λάδι τους, τα σταφύλια
τους;»

Τελικά δεν άκουσα να πάρουν οι
Τούρκοι του Περγάμου αντίποινα για το
σκοτωμό του ομόθρησκου τους στο Τζιά-
ος. Μπορεί να σκότωσαν τότε δικούς μας
από άλλο χωριό. Όμως τελικά με την ει-
σβολή και κατοχή οι φόνοι, οι αρπαγές, οι
ληηλασίες, οι ατιμίες σε βάρος μας είναι
αμέτρητες.

Σ' αυτό το χωριό, το Πέργαμος,
έγινε τότε ένα γεγονός που δεν το ξεχνώ
ποτέ.

Το σπίτι που κατοικούσαμε συνό-
ρευε με το συγκοινωνιακό δρόμο και ευρί-
σκετο κοντά στα καφενεία.

Μια νύκτα όταν κοιμηθήκαμε, πριν
πλησιάσουν τα μεσάνυχτα, ακούσαμε
φωνές στα Ελληνικά με συνθήματα
«Ένωση, Ένωση, Ένωση». «Εξω οι Άγγλοι
από την Κύπρο» και άλλα. Όλο το Συνερ-
γείο 6-8 άτομα σηκωθήκαμε από τες κλί-
νες μας και από τα παράθυρα είδαμε
πολλά αυτοκίνητα με τοποθετημένους
πάνω σ' αυτά προβολείς και ελληνικές ση-
μαίες που οι επιβάτες τους φώναζαν αυτά
τα συνθήματα. Εμπρός και πίσω όμως από
τα αυτοκίνητα είδαμε πολλούς Τούρκους
επικουρικούς αστυνομικούς (διέθετε πολ-
λούς τότε το Πέργαμος) αναβάτες, πάνω
σε μοτοσυκλέττες να «παλάρουν». Έκα-
μναν πολύ θόρυβο έτσι που να μην ακούο-

νται τα συνθήματα που εφώναζαν οι δικοί
μας.

Εμείς φοβηθήκαμε βέβαια γιατί είπα-
με μεταξύ μας ότι: «Αν τσακωθούν και κτυ-
πηθούν τότε οι Τούρκοι επικουρικοί θα
σκεφθούν πως στο χωριό μας υπάρχουν
Έλληνες και να πάμε να τους σκοτώσου-
με.»

Είπα ότι στην ίδια κατοικία που κατοι-
κούσαμε ευρίσκετο και η αποθήκη μας των
εργαλείων, ξυλείας, σιδέρων και άλλων.
Σκεφθήκαμε και κατεβήκαμε στην αποθή-
κη και εφοδιαστήκαμε με «στελίφια», σίδε-
ρα και ξύλα έτσι που αν μας επιτίθενταν να
αμυνθούμε μ' αυτά. Ευτυχώς δεν έγινε τί-
ποτε το δυσάρεστο, γιατί τί θα εκάμναμε
με τα «όπλα» μας. Την επομένη όταν πρωί-
πρωί πήγαμε στο καφενείο για να πιούμε
τσάι ρωτήσαμε τον καφετζή να μας εξηγή-
σει για τα γεγονότα που συνέβησαν τη
νύκτα και μας είπε ότι επειδή ήλθε νέος
Κυβερνήτης, ο Χάρτιγκ, θα απέλυε κρα-
τουμένους από τα κρατητήρια, γι' αυτό
ήλθαν οι δικοί σας από τη Λύση για να τους
πουν τα νέα, στα κρατητήρια της Πύλας.
Και οι πελλότουρτζιοι εκάμναν τόσο καρ-
κασιαλλίκκι.

Στην εργασία μας, όταν συναντηθή-
καμε με το Λυκείαρχη, μιλώντας του εκ-
φράσαμε τους φόβους μας και αυτός μας
ενεθάρρυνε λέγοντας μας ότι «εφ' όσον
σας είπα ότι είμαι ευχαριστημένος που κα-
τοικήσετε στο Πέργαμος ανέλαβα και την
ασφάλειά σας. Τη νύκτα που είσατε σπίτι
ή στο καφενείο, όπου πάτε, έχω καθηγη-
τές ανθρώπους «δικούς μου», οπλισμέ-
νους, που σας προσέχουν. Μη φοβάστε».

Έτσι τελειώσαμε και σ' αυτό το χωριό. Ένα άλλο τούρκικο χωριό που εργάστηκα είναι ο Άης Συμιός. Το χωριό αυτό ευρίσκεται στη νότια πλευρά της χερσονήσου της Καρπασίας, στο δρόμο της Λιθράγκωμης που ευρίσκεται η αρχαία εκκλησία της Παναγίας της Κανακαριάς και είναι μεταξύ των δύο χωριών Βαθύλακα και Κορόβιας, το πρώτο ελληνικό και το δεύτερο τουρκικό. Όμως στην περίπτωση αυτή δεν κατοικήσαμε στο Βαθύλακα. Ένας άλλος λόγος ήταν γιατί σ' αυτό εργάζετο ένας άλλος επιστάτης οθωμανός αυτός και το προσωπικό του, που πήγαν πριν από μας. Πρόλαβαν και νοικίασαν τα λιγοστά σπίτια που υπήρχαν διαθέσιμα.

Ήταν πάλι την εποχή του Αγώνα της ΕΟΚΑ. Ο επιστάτης αυτός έσκαβε αυλάκια και τοποθετούσε σωλήνες για τη διακλάδωση νερού. Ήταν Παφίτης, ήταν πολύ καλός, σε αντίθεση με το γραμματικό του, «Τάιμ-Κήπερ», που ήταν Λουρουτζιάτης και ήταν στες τάξεις της «Τ.Μ.Τ.. (Τουρκοκυπριακή Οργάνωση), όργανο των Άγγλων ιμπεριαλιστών. Ο Ουσεΐνης, ο Τούρκος επιστάτης, μου έκαμε φρικτά παράπονα ενάντια στο Λουρουτζιάτη γιατί ενεθάρρυνε τους εργάτες να μην παράγουν για λόγους δικούς της οργάνωσής του. Εγώ βλέποντας τους εργάτες που ξάπλωναν τα κορμιά τους πάνω στο χώμα το μεσημέρι τους συγκέντρωσα όλους και τους συμβούλευσα ότι πρέπει να εργάζονται και να παράγουν γιατί τα χρήματα που πληρώνονται είναι από την τζέπη τους που βγαίνουν και από πουθενά αλλού και σε περίπτωση που δεν αρκούν ή το έργο θα μείνει ημιτελές ή θα πάρουν και άλλο δάνειο από την Κυβέρνηση,

το οποίο, οι ίδιοι θα πληρώσουν. Οι ξένοι επιστάτες θα πάρουν το μισθό τους μόνο και τίποτε άλλο. Αν περισσεύουν χρήματα ή θα γίνει ανάλογα επιπρόσθετο έργο ή θα επιστραφούν. Οι επιστάτες δεν είναι εργολάβοι που αν περισσεύουν χρήματα θα τα βάλουν στην τζέπη τους και να φύγουν. Αυτό φυσικά άρεσε στους εργάτες και άλλαξαν τακτική αντίθετα από τον Τάιμ-Κήπερ που δεν με έβλεπε με καλό μάτι...

Ο συνάδελφος Τούρκος επιστάτης, μου ξεχώρισε τους εργάτες που έπρεπε να με εξυπηρετήσουν στη δουλειά μου. Μεταξύ αυτών ήταν και μερικοί τεμπέληδες. Εγώ σκέφτηκα πως έπρεπε πρώτα να τους φιλέψω, να τους φέρω στο φιλότιμο. Θυμήθηκα τα λόγια του μ. του μάστρου μου που έλεγε: «Τον Τούρκον για χούμιστον για δος του άππαρον να καβαλλικήψη». Αυτό έκαμα. Τους φίλεψα και τους φήμιζα.

Εδώσα θυμάμαι χρήματα στο Μεμετάκη και αγόρασε μίαν όρνιθα, τη μαγείρεψε η χανούμισσα του και τη νύχτα δειπνήσαμε όλοι μαζί ως και ο συνάδελφος Φειδίας Χ" Ξενοφώντος από τη Λάπηθο. Πάνω στη διασκέδαση τους μιλήσαμε για την Ελληνοτουρκική φιλία και έτσι τους εκάμαμε φίλους.

Στη συνέχεια οι Τούρκοι θέλησαν να πληρώσουν την υποχρέωσή τους και μια νύκτα έκαμαν τες ετοιμασίες τους και μας κάλεσαν να δειπνήσουμε μαζί και μετά να πάμε στο Βαθύλακα. Μείναμε. Αυτό που κάναμε όμως παρ' ολίγο να στοιχίσει ζωές εάν δεν είχαμε λίγη τύχη. Γιατί;

Μόλις είδαν οι Βαθυλακίτες πως δεν πήγαμε έγκαιρα στο χωριό νόμισαν ότι μας κράτησαν οι Τούρκοι όμηρους τους. Μι ένα αυτοκίνητο, οπλισμένοι με όπλα, ξύλα, φτυάρια και άλλα, ήλθαν για να μας απελευθερώσουν. Δεν πρόφθασαν όμως γιατί συναντηθήκαμε στο μέσο του δρόμου κάμνοντας μας επίπληξη γιατί δεν τους ειδοποιήσαμε ότι θα αργούσαμε να επιστρέψουμε. Αργότερα μάθαμε ότι τα δυο χωριά δεν περνούσαν ειρηνικά, και όταν οι Τούρκοι περνούσαν από το Βαθύλακα ενοχλούνταν, γιατί κατά τις μέρες εκείνες αλληλοκτυπήθηκαν δυο βοσκοί μεταξύ τους. Ευτυχώς που πέρασε ευνοϊκά για μας κι' αυτή η αναποδιά. Όπως έμαθα, την εκκλησία του χωριού Βαθύλακα, την έκτισε ένας χωριανός από την Κυθραία ο Βάσιλος. Ο Βάσιλος αυτός ήταν πατέρας του Θεμιστοκλή και του Χ' Αντώνη, παππούς του Πόμπη, του Βασίλη Βασιλειάδη και άλλων.

Η εκκλησία αυτή είναι του ίδιου ρυθμού με αυτή του Αγίου Γεωργίου της Κυθραίας. Πάλι την εποχήν του αγώνα της ΕΟΚΑ εργάστηκα σ'ένα άλλο τούρκικο χωριό. Τα Καζιβερά. Το χωριό αυτό ευρίσκεται μεταξύ των χωριών Πραστειό Μόρφου και Πεντάγυιας, στο δρόμο που οδηγεί στο Ξερό και προς τον Πύργο Τηλλυρίας.

Είναι στην κοιλάδα Μόρφου που είναι εύφορη γη. Περάσαμε σχετικά καλά εκεί με μια μόνο παρεξήγηση, αν μπορεί να ονομασθεί έτσι αυτή. Κάθε απόγευμα μετά το σχολασμά μας, ήταν Άνοιξη, πριν το δείπνο πηγαίναμε στο καφενείο, ακούσαμε τα νέα της ημέρας από το ραδιόφωνο,

γιατί τότε ήταν πολυτέλεια για τον εργαζόμενο να αποκτήσει ραδιόφωνο, και ύστερα πηγαίναμε σπίτι για ύπνο.

Όμως παραδόξως μετά λίγες νύκτες, την ώρα που ο καφετζής έβαλε το σταθμό των Ελληνικών Ειδήσεων από την Κύπρο, μερικοί θαμώνες φιλονικούσαν μεταξύ τους, φώναζαν δυνατά και δεν ακούσαμε τα νέα. Ο καφετζής τους συμβούλευε να σιωπήσουν για να ακούσουμε και μεις τα νέα. Ένας από τους φιλονικούντες απάντησε στον καφετζή: «Νε μέλαζιμ πενίμ». «Εμέ δε με νοιάζει». Τότε ο καφετζής, σαν απάντηση, του είπε στα Ελληνικά. «Τούτοι οι άνθρωποι εβρεθήκαν στο χωρκό μας να μας βάλουν νερό για να πίνουμε και σεις ούτε να ακούσουν ράδιο δεν τους αφήνετε». «Όπου θέλουν ας πάσιν» ήτο η απάντηση του τελευταίου.

Ο μάστρε Ανδρέας Χ' Σοφόκλη, ένας συνάδελφος από τον Άγιο Αμβρόσιο της Κερύνειας, μας είπε «γι' αυτό το ζήτημα μη σκέφτεστε γιατί εγώ ξέρω Τούρκικα και όταν λέει το ράδιο τα νέα στα Τούρκικα εγώ θα ακούω και θα σας τα λέω στα Ελληνικά». Όμως ο καφετζής έβγαλε δύο γρόσια από την τζιέπη του, τα έριξε χαμαί, λέγοντας στον ομόφυλό του: «Πιάσε τες δυο μπακίρες σου και άλλη φορά να μη ξαναπατήσεις στον καφενέ μου». Και πράγματι την επομένην ημέραν όταν ήλθε ο Τούρκος Μουκτάρης ο Νιαζής του ανέφερα τί συνέβηκε την προηγούμενη νύκτα για να ξέρει μήπως συμβεί κάτι το ανεπιθύμητο. Αμέσως έδωξε από το χωριό το «φίλο» μας για αυτή του τη συμπεριφορά. Ήταν ξένος στο χωριό αυτό και εργαζετο στο μεταλλείο εκεί στο Ξερό. Έτσι δε ξαναπά-

ησε στο καφενείο αυτό, ούτε στο χωριό, και μπορούσαμε και μεις να ακούσουμε τις ειδήσεις άνετα.

Εδώ πρέπει να πω πως, επειδή γράφω συνέχεια τούρκικα χωριά, δεν πάει να πει πως φεύγοντας από ένα τούρκικο χωριό πήγαινα σε άλλο, και σε άλλο και ούτω καθεξής. Πήγα σε πολλά ελληνικά. Για παράδειγμα Κακοπετριά, Λάπηθος, Πύλα, Λειβάδια, Ορόκλινη, Καλοπαναγιώτης, Παναγιά, Φοινικάρια, Γερμασόγεια, Μαραθόβουνο, Βατυλή, Άσσια, Αγ. Αμβρόσιος, Καλογραία, Ριζοκάρπασο, Γιαλούσα, Κώμα του Γιαλού, Καντάρα, Λιμνιά, Παραλίμι και άλλα.

Πήγα και εργάστηκα και στην Π..... που ήταν μικτό χωριό. Ήταν το χωριό των εκπλήξεων. Κατοίκησα στο χωριό και είχα μεταξύ άλλων γειτόνων και κάποιους Τούρκους.

Είχα και την οικογένειά μου μαζί μου. Η γειτόνισσα η χανούμισσα, καθώς και οι άλλες γειτόνισσες, ήλθαν και μας καλωσόρισαν. Συνεχώς έκαμναν τακτική συντροφιά της μ. της γυναίκας μου. Η Φατμά της είπε ότι θα της φέρνει νερό από το τσιφλίκι του Μάτσα. Τακτικά άλλαζαν πιάτα φαγητού μεταξύ τους, ιδιαίτερα όταν μαγειρεύε μολοχία με το κρέας. Ο σύζυγος της Φατμάς ήτο γιος Τούρκου και Ελληνίδας. Έτυχε να ήταν το ετήσιο μνημόσυνο της πεθεράς της και το έκαμε αυτή, με τη συμβουλή των Χριστιανών γυναικών. Το λεξιλόγιο της, όπως όλων των μωαμεθανών του χωριού, δεν είχε διαφορά με των Χριστιανών. Έκαμε μνημόσυνο της πεθεράς της και της στόλισαν την πιατέλα των

κολύβων οι χριστιανές, με το σχήμα του Σταυρού και όλα όσα κάμνουμε εμείς. Τα κόλλυβα των νεκρών, λαμπάδα και κουμανδαρία.

Μια ημέρα ενώ εργαζόμαστε στην κατασκευή του ντεποζίτου για το νερό σε ένα ύψωμα, αρκετοί εργάτες, ήρθοντο κοντά μας δύο άτομα. Ένας εργάτης τότε μου είπε. «Βλέπεις εκείνους τους δυο που έρχονται εδώ πάνω; Είναι αδελφοί, ο ένας είναι Τούρκος και ο άλλος Χριστιανός». Εγώ απόρησα και ρώτησα τι συμβαίνει. Η απάντηση που πήρα ήταν τούτη.

Στο χωριό μας αν σμίξει Τούρκος με Χριστιανή, ή Χριστιανός με Τούρκισσα τα παιδιά που θα κάμουν θα είναι δυο φυλών, Τούρκος και Χριστιανός. Βέβαια μλ αυτό δεν ισχυρίζομαι πως όλοι οι κάτοικοι του χωριού αυτού σμίγουν μεταξύ τους.

Όμως υπάρχουν σε παραπάνω αναλογία απλ' ότι υπάρχουν σε άλλα μικτά χωριά.

Εκεί μπορεί να ακούσεις λ.χ. ο Μεμέτης της Μαρίας, ή το αντίθετο η Ελένη του Φαχρή.

Καλεστήκαμε σε σπίτι που βάφτισαν παιδί για να διασκεδάσουμε. Στην είσοδο του σπιτιού άκουσα τον πατέρα του νεοφώτιστου να λέει στον πατέρα του. «Πατέρα πήγαινε να καλέσεις τον... Τούρκο γιατί ξέχασα να τον καλέσω εγώ και θα παρεξηγηθώ. Και είναι συγγενής μας τα γέρημα.». Όμως αυτά γίνονταν σε άλλους καιρούς. Στους παλιούς καιρούς.

Όμως υπάρχει και ο εθνικισμός και

στες δυο κοινότητες. Τες εθνικές εορτές μας αναρτούνται οι Ελληνικές σημαίες. Στις γιορτές των Μωαμεθανών αναρτούνται οι Τούρκικες.

Δεν έγραψα τ' όνομα του χωριού αυτού γιατί ίσως παρεξηγηθώ από ανθρώπους που ξέρω.

Στο Καλό Χωριό Λάρνακας, μικτό χωριό με περισσότερους Τούρκους, ο Μουκτάρης ήτο ένας σωβινιστής των άκρων, που δεν ήθελε να δει τον επιστάτη γιατί ήταν Χριστιανός.

Εγώ ήμουν τότε στο Πραστεϊό της Μεσαορίας. Είχα εντολή να πάω να βοηθήσω τον Επιστάτη την ημέραν που έχυσε το ντεπόζιτο του νερού και ο κύριος Μουκτάρης καθώς μιλούσαμε μου είπε με παράπονο ότι θα έπρεπε να υπάρχουν και Τούρκοι επιστάτες για να στέλλονται σε τούρκικα χωριά.

Ενώ ο Τούρκος Μουκτάρης της Βατυλής μας υποχρέωσε πεισματικά να κάμουμε μικρό ντεπόζιτο σε ένα χωράφι πλησίον της τουρκογειτονιάς τότε για να πίνουν οι Τουρκόπαιδες μαθητές νερό όταν θα εκτίζετο εκεί κάποτε τούρκικο σχολείο. Γιατί; Διότι εκάμαμε στο ελληνικό σχολείο του χωριού το ίδιο ντεπόζιτο. «Γιατί να αδικηθούμε εμείς» μας έλεγε. «Και πού ξέρεις εφέντη», του λέγαμε, «ότι στο μέρος που μας υποδεικνύεις τώρα εσύ δεν θα κτιστεί το κτίριο του σχολείου και θα αναγκαστείτε να το χαλάσετε; «Εγώ το θέλω», μας είπε, «και ας χαλασθεί».

Στο Δάλι είχε τουρκογειτονιά και

στην εργασία είχαμε ένα συνομήλικο μου που τον αστείευα πολύ. Του έλεγα «πελλότουρτζιε» κι αυτός με αποκαλούσε «πελλοχριστιανό». Ήταν το 1955 που ετουφεκίσθη ο Έλληνας Μουκτάρης του Δαλιού. Αργότερα ετουφεκίσθη και ο Αλή Τετές. Στο Μονιάτη, χωριό μικτό με χωριστή γειτονιά η κάθε κοινότητα, πιο μέσα από το Σαϊττά, κάτω από τες Πλάτρες, πέρασα πολύ καλά. Στη γειτονιά των Τουρκων είχε ένα καφενείο σε μαγευτικό τοπίο και μου άρεσε πολύ. Το καφενείο του Μουχαρέμη.

Στην Αντρολίκου στην Πάφο, χωριό τούρκικο μεταξύ Πιττοκόπου, Δρούσιας, Νέου Χωριού πλησίον του Ακάμα έτυχε να είχε αρραβωνιάσματα δίπλα απ' όπου κατοικούσα και καλέστηκα και πήγα.

Όταν πήγαινα στο Βαρώσι με ποδήλατο για να πάρω ρούχα καθαρά του αδελφού μου του μ. Κώστα, συνήθιζα και καθόμουν στο καφενείο των Κνωδάρων για ξεκούραση. Όμως μια φορά ο Τούρκος λοχίας του αστυνομικού σταθμού του χωριού με κράτησε δυο ώρες στο σταθμό για να διαπιστώσει, δήθεν, αν το ποδήλατο που κρατούσα ήταν κλοπιμαίο.

Στη Μόρα ένα χωριό τούρκικο μεταξύ Παλαικύθρου, Τύμπου και Άσσιας πήγα μια φορά που είχε πρόβλημα γιατί κάτοικοι από το Έξω Μετόχι έκαμαν επέμβαση στο διαχωριστήρα του αρδεύσιμου νερού στον Πεδιαίο, υπέρ τους.

Οι Τούρκοι της Μόρας ήταν οι παραπονούμενοι, με το δίκαιο τους γιατί οι άλλοι, από το Έξω Μετόχι, τους στερού-

σαν το νερό με το οποίο άρδευαν τον κάμπο τους. Ο διαχωριστήρας - «Χαραή» ευρίσκετο κοντά στο δρόμο που οδηγεί από το Παλαίκυθρο προς την Τύμπου αλλά θα έπρεπε πρώτα να ειδοποιηθεί ο Τούρκος μουκτάρης από εμέ για να έλθει επί τόπου να δει τη δουλειά που έκαμα. Ήταν φιλονικία δύο χωριών, ενός ελληνικού και ενός τούρκικου και εγώ στη μέση.

Ευτυχώς που δεν ήλθε στον τόπο αυτό και απεφεύχθησαν δυσάρεστα γεγονότα. Όμως η Μόρα μου έκαμε εντύπωση για την μεγάλη πλατεία στο κέντρο του χωριού με τα καταστήματα και καφενεία και προπάντων την καθαριότητα.

Όμως ο κόσμος ήταν ψυχρός, αδιάφορος και η εμφάνιση της πλατείας με τες κόκκινες σημαίες και τα μισοφέγγαρα έδειχνε Τουρκία. Στα χωριά Πέτρα του Διγενή, Τζιάος και Γέναγρα, τα δύο πρώτα τούρκικα και το τελευταίο μικτό, εργάστηκα πολύ λίγες μέρες. Διόρθωσα τους διαχωριστήρες του νερού γιατί γίνονταν επεμβάσεις και στερούσε τα δικαιώματα το ένα χωριό στο άλλο. Βέβαια ήταν δουλειά ανεπιθύμητη αλλά υποχρεωτική και έπρεπε να γίνει.

Οι άνθρωποι που ερχόμουν μαζί τους σε συνδιαλλαγή δεν ήταν δύσκολοι και πέρασα καλά. Μόνο ο Τούρκος μουκτάρης των Γενάγρων στη συνομιλία μεταξύ μας μου είπε μια γνώμη του που δεν μου άρεσε και ως τώρα δεν το ξεχνώ. Εδώ θα κάμω μια παρένθεση και θα αναφερθώ σ'όλα τα χωριά που υδρεύονται από το νερό του Κεφαλόβρυσου της Κυθρέας και θα καταλήξω στο διάλογο που κάμαμε με

τον Τούρκο μουκτάρη των Γενάγρων.

Την δεκαετία του 1933 πήραν νερό τα πιο κάτω χωριά: Κυθραία, Νέο Χωριό, Τραχώνι, Παλαίκυθρο, Βώνη, Μπέη Κιογιού, Επηχώ, Έξω Μετόχι.

Τη δεκαετία όμως του 1950, παρά την αντίδραση των κατοίκων της Κυθραίας και των ιδιοκτητών νερού από τα περίχωρά της, η αποικιακή κυβέρνηση, εκμεταλλευόμενη την έκρυθμη κατάσταση που επικρατούσε τότε, πήρε νερό, με τη δύναμη των όπλων, στα πιο κάτω χωριά:

Πέτρα του Διγενή, Κουρού Μοναστήρι, Τζιάος, Κνώδαρα, Μαραθόβουνος, Βιτσάδα, Αγκαστίνα, Άσσια, Ορνίθι, Μουσουλίτα, Αφάνεια, Γέναγρα, Μόρα.

Από τα 21 χωριά που υδρεύονται από τον Κεφαλόβρυσο Κυθραίας τα 7 (Κυθραία, Τραχώνι, Βώνη, Έξω Μετόχι, Μαραθόβουνος, Αγκαστίνα, Μουσουλίτα) είναι ελληνικά, τα 8 (Πέτρα του Διγενή, Κουρού Μοναστήρι, Τζιάος Κνώδαρα, Ορνίθι, Μόρα, Μπέη Κιογιού, Επηχώ) είναι τούρκικα και τα υπόλοιπα 6 (Νέο Χωριό, Παλαίκυθρο, Βιτσάδα, Άσσια, Αφάνεια, Γέναγρα) είναι μικτά. Απλά γράφω την αναλογία για πληροφοριακούς λόγους και όχι επειδή είναι τούρκικα χωριά δεν πρέπει να προμηθεύονται νερό. Για μένα το νερό ανήκει και πρέπει να ανήκει στους δικαιούχους και έπρεπε η Κυβέρνηση να τρυπήσει τη γη σε διάφορους τόπους, στην οροσειρά του Πεναδακτύλου, μακριά από την πηγή του Κεφαλόβρυσου και να προμηθεύσει νερό στα χωριά που το έδαφος στο οποίο βρίσκεται δεν είναι υδροφόρο. Στην άλλη πλευ-

ρά της οροσειράς του Πενταδακτύλου τα χωριά υδρεύονται με δικές τους ξεχωριστές διατρήσεις.

Έρχομαι τώρα στο διάλογο που κάναμε εγώ και ο Τούρκος Μουκτάρης των Γενάγων. Το ρώτησα αν είναι τα υπόγεια στρώματα του εδάφους του χωριού τους υδροφόρα και μου απάντησε καταφατικά. «Τότε γιατί δεν εκάμετε προσπάθειες να σας προμηθεύσει η Κυβέρνηση με νερό δικό σας, του τόπου σας, και εφέρετε τούτο από τόσα μίλια μακριά»; του είπα. Και η απάντηση του ήταν τούτη. «Έτσι όπως το λες εσύ όλα τα χωριά που βρίσκονται στους πρόποδες της οροσειράς του Πενταδακτύλου θα έπαιρναν νερό από τη δική τους γη. Και δεν πήραν. Πήραν από το έτοιμο. Γιατί να μην πάρουμε και μεις; Και πήραμε έτοιμο. Είναι δικαιοσύνη αυτή; Ποια δικαιοσύνη και πότε την εφάρμοσαν οι κρατούντες;» Ορίστε τα ερωτήματα και τα χάλια μας τα μαύρα.

Εδώ πρέπει να αναφερθεί πως εκτός από τα Γέναγρα και ο Μαραθόβουνος και η Αγκαστίνα είχαν υδροφόρα στρώματα με πόσιμο νερό γλυκύτατο. Και όμως η αποικιακή Κυβέρνηση ύδρευσε και τις τρεις Κοινότητες με νερό του Κεφαλοβρύσου Κυθραίας ενώ μπορούσε να βελτιώσει και αξιοποιήσει το υφιστάμενο υδρευτικό τους σύστημα με λάκκους.

Ας έλθω τώρα και στο θέμα μου. Εργαζόμενοι στο Μερσινί για την υδατοπρομήθεια του εκεί στρατοπέδου. Και ένας άλλος επιστάτης από την Ακανθού εργαζόταν στο Πλατάκι που ήταν τούρικο χωριό. Το Μερσινί είναι στο πιο ψηλό

σημείο του δρόμου που ενώνει το Λευκόνοικο με την Ακανθού.

Ήταν δασικός σταθμός. Αυτός ο επιστάτης εγκατέλειψε το χωριό Πλατάκι για λόγους ασφάλειας, για τες πολιτικές καταστάσεις που υπήρχαν με τους Τούρκους αφήνοντας στο χωριό αυτό τα εργαλεία του, καλούπια, και υλικά. Ένας κτίστης ο Σάββας Μυλωνάς από το Λευκόνοικο προσφέρθηκε και πήγαμε μαζί με φορτηγό αυτοκίνητο, μας βοήθησαν οι χωριανοί, τα φορτώσαμε και φύγαμε. Και τώρα η τελευταία συνεργασία με Τουρκοκύπριους που ήτανε στο χρονικό διάστημα πριν το πραξικόπημα και την Τούρκικη εισβολή και κατοχή.

Εργαζόμενοι στη βόρεια πλευρά του Πενταδακτύλου, ακριβώς πάνω από το χωριό Κλεπίνη. Υπήρχε μια γεώτρηση στα ριζά του Πενταδακτύλου πάνω από τα χωράφια τους Καλλήδες και το νερό της προοριζέτο να μεταφερθεί στον Παχύαμμο, που θα έκαμναν κέντρα και ξενοδοχεία μια εταιρεία Κυπριακή μαζί με έναν Έλληνα κεφαλαιούχο.

Το προσωπικό αποτελείτο από τεχνίτες που κατήγοντο από τη Λευκωσία, ένα από τον Άγιο Νικόλαο Λευκονοίκου και οι εργατές, από τη Μελούντα, Τούρκοι.

Καθημερινά ήρχοντο από τα χωριά τους με αυτοκίνητο που μετέφερε εργάτες στη Λευκωσία. Το κυβερνητικό αυτοκίνητο μετέφερε τους τεχνίτες από τη Λευκωσία και εκεί στο χωριό Τραχώνι της Κυθραίας, έσμιγαν όλοι. Έρχοντο στην Κυθραία, με παραλάμβαναν και πηγαίναμε